

Чайковська І.В.,
методист науково-методичного центру
природничо-математичної освіти та технологій
Комунального закладу «Інститут післядипломної
педагогічної освіти Чернівецької області»

НАУКОВО-МЕТОДИЧНИЙ СУПРОВІД ВИКЛАДАННЯ ГЕОГРАФІЇ В 6-11 КЛАСАХ ЗАКЛАДІВ ОСВІТИ ЧЕРНІВЕЦЬКОЇ ОБЛАСТІ У 2026/2027 НАВЧАЛЬНОМУ РОЦІ

У сучасному світі географічна освіта відіграє важливу роль у формуванні розуміння взаємозв'язків між природою, суспільством і господарською діяльністю людини. Сьогодні людство стикається з низкою складних викликів, серед яких – кліматичні зміни, деградація природних екосистем, скорочення запасів ресурсів та зростання антропогенного навантаження на довкілля. Для України особливо актуальними є питання подолання екологічних наслідків воєнних дій та відновлення природного середовища.

Шкільна географія сприяє розвитку в учнів умінь аналізувати просторові процеси, працювати з різними джерелами інформації, встановлювати причинно-наслідкові зв'язки та приймати обґрунтовані рішення. Набуті знання й компетентності допоможуть молодому поколінню в майбутньому брати активну участь у розв'язанні соціально-економічних і природоохоронних завдань, що постають перед державою та світом.

У нових реаліях учителям географії необхідно знайти підходи до навчання, які відповідають викликам ХХІ століття.

6-9 класи

У 2026/2027 навчальному році географія в 6-9 класах викладатиметься за двома модельними навчальними програмами, затвердженими МОН [6].

Оскільки ці програми не регламентують точну кількість годин на вивчення конкретних тем, педагоги мають широку академічну свободу. На основі обраної

модельної програми вчителі самостійно укладають робочу навчальну програму та календарно-тематичне планування (КТП).

Під час планування вчителі можуть:

- самостійно визначати кількості годин на кожен розділ із фокусом на очікувані результати навчання;
- змінювати послідовність вивчення розділів, тем чи окремих питань;
- визначати періодичність та формат навчальної діяльності;
- самостійно добирати види і форми оцінювання відповідно до груп результатів Держстандарту базової середньої освіти [1].

У КТП, окрім стандартних уроків, необхідно виділяти час на формування наскрізних умінь і ключових компетентностей, реалізацію діяльнісного підходу, а також на повторення, узагальнення та оцінювання. Основні вимоги до таких програм наведено в додатку 6 до Типової освітньої програми для 5-9 класів [14].

У 2026/2027 навчальному році триває поетапне впровадження Державного стандарту базової середньої освіти (далі – Державний стандарт). Відповідно учні **9 класів** закладів загальної середньої освіти продовжують цикл базового предметного навчання.

У **9 класі** традиційно вивчається курс «**Географія: Україна у світовій економіці**». Відповідно до Держстандарту базової середньої освіти та модельних програм головною метою цього курсу є формування в учнів цілісного уявлення про сучасний стан світового та національного господарства та визначення реального місця України в глобалізованому світі. У Концепції Нової української школи (НУШ) вивчення географії у 9 класі кардинально змінює фокус: замість простого зазубрювання цифр та назв підприємств на перший план виходить розуміння причинно-наслідкових зв'язків. Пропонуємо звернути увагу на такі аспекти:

- *вплив воєнного стану на економіку*. Навчальний матеріал має бути адаптований до сучасних реалій. Варто обговорювати з учнями збитки, завдані інфраструктурі, нові логістичні шляхи, релокацію підприємств та повоєнну відбудову;

- *формування підприємницької компетентності.* Курс ідеально підходить для профорієнтації. Варто ознайомити учнів із сучасним ринком праці, затребуваними професіями, стартапами та фінансовою грамотністю;

- *міжнародну інтеграцію країни.* Звертайте увагу на експортно-імпортний потенціал України, її роль у глобальних ланцюгах постачання, участь у міжнародних організаціях та євроінтеграційні процеси.

Курс географії у **9 класі** є завершальним етапом базової географічної освіти. Його ключова мета – формування громадянської свідомості учнів та розвиток їхньої предметної компетентності.

Викладання географії у **9 класі** здійснюватиметься за двома модельними навчальними програмами, які відповідно містять розділи:

Модельна навчальна програма «Географія. 6-9 класи» для закладів загальної середньої освіти (автори: Запотоцький С.П., Карпюк Г.І., Гладковський Р.В., Довгань А.І., Совенко В.В., Даценко Л.М., Назаренко Т.Г., Гільберг Т.Г., Савчук І.Г., Нікітчук А.В., Яценко В.С., Довгань Г.Д., Грома В.Д., Горовий О.В.)	Модельна навчальна програма «Географія. 6-9 класи» для закладів загальної середньої освіти (автори: Кобернік С.Г., Коваленко Р.Р., Гільберг Т.Г., Даценко Л.М.)
• Розділ І. «Населення України і світу» • Розділ ІІ. «Національна і світова економіка» • Розділ ІІІ «Регіони і країни»	• Розділ І. «Національна та світова економіки» • Розділ ІІ. «Первинний сектор економіки» • Розділ ІІІ. «Вторинний сектор економіки» • Розділ ІV. «Третинний сектор економіки» • Розділ V. «Глобальні проблеми людства»

Вибір підручників для 6-9 класів закладів загальної середньої освіти має відповідати обраній модельній програмі. До використання пропонуються навчальні видання, які пройшли конкурсний відбір та отримали гриф «Рекомендовано Міністерством освіти і науки України». Електронні версії підручників для вивчення курсу розміщено на сайті Українського інституту розвитку освіти [13].

Оцінювання результатів навчання

В оцінюванні учнів базової середньої освіти (5-9 класи) НУШ відбувся остаточний перехід усіх класів на нові критерії оцінювання відповідно до наказу МОН №1093 [11]. Головна зміна полягає в повній відмові від старих стандартів та переході до оцінювання конкретних груп результатів (ГР) замість абстрактного знання теми.

Для забезпечення належної організації оцінювання, визначення та фіксації досягнень учнів за групами результатів навчання, а також уникнення неоднозначного трактування нормативних вимог рекомендуємо звернутися до **роз'яснення щодо окремих питань оцінювання результатів навчання відповідно до вимог Державного стандарту базової середньої освіти** (лист МОН України від 14.03.2025 №1/4895-25) [12].

На початку навчального року доцільним є проведення *діагностувальної роботи*. Це допоможе визначити рівень сформованості в учнів очікуваних результатів навчання. Результати діагностики необхідно врахувати, укладаючи навчальні програми.

Підсумкове оцінювання може проводитися у формі підсумкових робіт. Їхню кількість, формат та терміни проведення впродовж I та II семестрів педагог визначає самостійно. Така робота може перевіряти результати навчання як за однією, так і за кількома ГР. Наприклад, можна розробити окремі завдання для кожної групи результатів або укласти комплексну підсумкову роботу, що охоплюватиме всі групи одночасно. Перед початком оцінювання учнів обов'язково ознайомлюють зі структурою роботи та критеріями її оцінювання. Для цього вчителю необхідно заздалегідь спланувати освітній процес так, щоб учнівство досягло визначених результатів у зазначений термін, а потім розробити підходящий і дієвий інструментарій для їхнього вимірювання.

Звертаємо увагу на добір завдань для *підсумкової роботи* з географії. Вони мають бути компетентнісно орієнтованими, забезпечувати оцінювання груп результатів навчання, передбачати роботу з різними джерелами географічної

інформації, містити завдання різних рівнів складності та спрямовувати учнів на застосування набутих знань і вмінь у практичних життєвих ситуаціях.

Із різновидами та зразками робіт для підсумкового оцінювання, а також детальними схемами й критеріями оцінювання можна ознайомитися в путівнику «Як оцінювати в НУШ?» [5].

Краєзнавчий компонент

У концептуальних засадах природничої освітньої галузі, розроблених МОН у межах реформи НУШ, наголошується, що під час вивчення природничих наук важливим є використання краєзнавчого підходу, тобто дослідження природи, довкілля та природних процесів на прикладі рідного краю [10]. Пропонуємо на уроках географії:

- 1) використовувати приклади, явища, природні об'єкти, проблеми та особливості своєї місцевості;
- 2) залучати учнів до краєзнавчих досліджень;
- 3) під час розроблення навчальних програм і календарно-тематичного планування враховувати регіональний компонент, залучаючи матеріали про природні, економічні, демографічні та культурні особливості свого регіону.

Учитель має показати, як закони науки діють у регіоні, де проживають учні. Це робить навчання ближчим до реального життя та підвищує інтерес учнів до предмета.

Рекомендуємо використовувати на уроках:

- праці науковців географічного факультету Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича;
- матеріали офіційних статистичних та інформаційних порталів;
- матеріали офіційних вебсайтів об'єктів природно-заповідного фонду: Національного природного парку «Вижницький», Національного природного парку «Хотинський», Черемоського національного природного парку;
- «Географічний атлас. Чернівецька область» (серія «Моя мала Батьківщина», 2007) та інші краєзнавчі й картографічні видання.

Освіта для життя

Міністерство освіти і науки України в межах спільної програми зі Світовим банком LEARN «Підвищення доступності та стійкості освіти в умовах кризи в Україні» та у співпраці зі студією онлайн-освіти EdEra запустило цифрову платформу «Освіта для життя» – практичний інструмент для педагогів.

Рекомендуємо використовувати матеріали платформи, оскільки вона містить сучасні навчальні та методичні матеріали, спрямовані на формування в учнів життєвих компетентностей, розвиток критичного мислення, фінансової грамотності, підприємливості, екологічної свідомості та навичок, необхідних для успішної самореалізації в сучасному суспільстві. Матеріали платформи можуть бути використані під час підготовки та проведення уроків, позакласних заходів і реалізації міжпредметних освітніх проєктів [15]. Також слідкуйте за матеріалами, необхідними для викладання в 6-9-х класах, на інформаційному сайті КЗ «ІППОЧО» [4].

10-11 класи

У старшій школі учні 10-11 класів вивчатимуть географію на рівні стандарту (10 клас – 52 години, 1,5 години на тиждень; 11 клас – 35 годин, 1 година на тиждень) за оновленою навчальною програмою, затвердженою наказом МОН від 03.08.2022 р. №698, та на профільному рівні (175 годин, 5 годин на тиждень) – за навчальною програмою, затвердженою наказом МОН від 23.10.2017 №1407 [8; 9].

Організовуючи освітній процес у 10-11 класах, учителі можуть керуватися методичними рекомендаціями МОН з географії попередніх років [2; 3].

Електронні освітні ресурси

Звертаємо увагу на важливість використання інтернет-ресурсів під час проведення уроків географії. Електронні освітні ресурси (ЕОР) повинні відповідати вимогам навчальної програми, бути педагогічно доцільними для застосування в освітньому процесі, відповідати нормам безпеки та вимогам

авторського права. Крім того, вони мають забезпечувати зручність і доступність для всіх користувачів.

Вимоги до електронних освітніх ресурсів визначаються низкою нормативно-правових актів, які гарантують їхню відповідність державним стандартам освіти та потребам освітнього процесу. Зокрема, загальні вимоги до ЕОР, їхню класифікацію, порядок створення, проведення експертизи, використання та поширення встановлено **Положенням про електронні освітні ресурси**, затвердженим наказом Міністерства освіти і науки України №1060 від 01.10.2012 [7].

Пропонуємо деякі корисні інтернет-ресурси, які можна використати на уроках географії в 8-11 класах:

1. *World Population Clock*. Сервіс відображає динаміку зміни чисельності населення світу в реальному часі та прогнози на майбутні роки (<https://www.worldometers.info/world-population/>).

2. *Статеві-вікова піраміда населення України*. За допомогою сервісу можна наочно побачити та проаналізувати населення України за статтю та віком. Окремо можна розглянути населення за областями. Рекомендуємо використовувати цю карту у 8-9 класах під час вивчення розділу «Населення України і світу» (<https://www.lv.ukrstat.gov.ua/dem/piramid/all.php>).

3. *National Geographic MapMaker* – це цифровий картографічний інструмент, створений Національним географічним товариством та Esri, призначений для вчителів та учнів. Дозволяє учням створювати власні карти зі вмістом від National Geographic. Вони можуть додавати шари, маркери, графіки, підписи тощо (<https://www.nationalgeographic.org/society/learn/mapmaker-launch-guide/>).

4. *EuroStat* – офіційний вебсайт Європейського Союзу, який містить статистичні дані з різних сфер життя Європи: економіки, демографії, торгівлі, праці, соціальних показників, освіти, здоров'я тощо (<https://ec.europa.eu/eurostat/web/main/home>).

5. *Карта спадщини ЮНЕСКО*. Усі видатні культурні і природні пам'ятки, які вважаються унікальними й найцікавішими на планеті, об'єднані у спадщину ЮНЕСКО. Їхнє розташування на мапі світу та опис можна знайти на спеціальному ресурсі UNESCO World Heritage (<https://whc.unesco.org/en/list/>).

6. *BOUNCYMAPS*. Інтерактивні карти різних напрямків: корисні копалини, релігія, сільське господарство, тваринництво, здоров'я тощо. Наприклад, можна проаналізувати загальні запаси кам'яного вугілля та конкретно по країнах (<https://www.bouncymaps.com/#!/bouncymaps/WORLD>).

7. *Global Carbon Atlas* – це онлайн-платформа для дослідження, візуалізації та інтерпретації регіональних і глобальних вуглецевих даних, пов'язаних з діяльністю людини та природними процесами. Графіки та дані надаються з метою покращення прийняття рішень щодо боротьби зі зміною клімату, спричиненою людиною (<https://globalcarbonatlas.org/project/about-the-project/>).

8. *World Population Density* – інтерактивна карта, яка наочно демонструє густоту населення світу (<https://luminocity3d.org/WorldPopDen/#2/43.3/-38.3>).

Список використаних джерел та літератури

1. Про деякі питання державних стандартів повної загальної середньої освіти : постанова Кабінету Міністрів України від 30.09.2020 №898. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/898-2020-%D0%BF#Text> (дата звернення: 10.06.2026).

2. Інструктивно-методичні рекомендації щодо викладання навчальних предметів / інтегрованих курсів у закладах загальної середньої освіти у 2024/2025 навчальному році. Природнича освітня галузь : додаток до листа Міністерства освіти і науки України від 30.08.2024 №1.1/15776-24. URL: <https://osvita.ua/doc/files/news/930/93000/Pryrodnychi.pdf> (дата звернення: 10.06.2026).

3. Про інструктивно-методичні рекомендації щодо викладання навчальних предметів/інтегрованих курсів у закладах загальної середньої освіти у 2023/2024 навчальному році : лист Міністерства освіти і науки України від 12.09.2023

№1/13749-23. URL: <https://mon.gov.ua/npa/pro-instruktivno-metodichni-rekomendaciyi-shodo-vikladannya-navchalnih-predmetivintegrovanih-kursiv-u-zakladah-zagalnoyi-serednoyi-osviti-u-20232024-navchalnomu-roci> (дата звернення: 10.06.2026).

4. Навчально-методичне забезпечення НУШ. КЗ «ІППОЧО». URL: http://ippobuk.cv.ua/?page_id=9803 (дата звернення: 10.06.2026).

5. Природнича освітня галузь: як оцінювати в НУШ : методичний посібник. URL: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/zagalna%20serednya/nush/pro-ociniuvannia-2025-putivnik.pdf> (дата звернення: 10.06.2026).

6. Модельні навчальні програми для 5-9 класів Нової української школи. Міністерство освіти і науки України. URL: <https://mon.gov.ua/osvita-2/zagalna-serednya-osvita/osvitni-programi/modelni-navchalni-programi-dlya-5-9-klasiv-novoi-ukrainskoi-shkoli-zaprovadzhuyutsya-poetapno-z-2022-roku> (дата звернення: 10.06.2026).

7. Про затвердження Положення про електронні освітні ресурси : наказ Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України від 01.10.2012 №1060. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1695-12#Text> (дата звернення: 10.06.2026).

8. Географія. 10-11 класи. Рівень стандарту : навчальна програма для закладів загальної середньої освіти. URL: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/zagalna%20serednya/programy-10-11-klas/2022/08/15/navchalna.programa-2022.geography-10-11-standart.pdf> (дата звернення: 10.06.2026).

9. Географія. 10-11 класи. Профільний рівень : навчальна програма. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-10-11-klas/21.12.%20geografia/geograf-prof-10-11k-profilniy-riven-19122017.doc> (дата звернення: 10.06.2026).

10. Про затвердження концептуальних засад освітніх галузей та дорожньої карти реалізації концептуальних засад освітніх галузей на 2025-2030 роки : наказ

Міністерства освіти і науки України від 20.08.2025 №1163.
URL: https://osvita.ua/doc/files/news/952/95248/Nakaz_MON_N_1163_vid_20_serpnya_2025_roku__1_.pdf (дата звернення: 09.06.2026).

11. Про затвердження рекомендацій щодо оцінювання результатів навчання : наказ Міністерства освіти і науки України від 02.08.2024 №1093.
URL: <https://mon.gov.ua/npa/pro-zatverdzhennia-rekomendatsii-shchodo-otsiniuvannia-rezultativ-navchannia> (дата звернення: 10.06.2026).

12. Про окремі питання оцінювання результатів навчання : лист МОН України від 14.03.2025 №1/4895-25. URL: <https://mon.gov.ua/npa/pro-okremi-pytannia-otsiniuvannia-rezultativ-navchannia> (дата звернення: 10.06.2026).

13. Підручники. *Український інститут розвитку освіти*. URL: <https://uied.org.ua/books/osvitni-resursy/> (дата звернення: 10.06.2026).

14. Про внесення змін до типової освітньої програми для 5-9 класів закладів загальної середньої освіти : наказ Міністерства освіти і науки України від 09.08.2024 №1120. URL: <https://mon.gov.ua/npa/pro-vnesennia-zmin-do-typovoi-osvitnoi-prohramy-dlia-5-9-klasiv-zakladiv-zahalnoi-serednoi-osvity> (дата звернення: 10.06.2026).

15. Освіта для життя : цифрова платформа. URL: <https://educationforlife.mon.gov.ua/> (дата звернення: 10.06.2026).